

УДК 378. 126

**RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS
ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ****Krykunova O. / Крикунова О.В.***teacher / викладач,***Pashchenko M. / Пащенко М.І.***ORCID 0000-0002-4011-1800**s.p.s.,as.prof./к.пед.н., доцент,***Sobolenko O. / Соболенко О.І.***teacher / викладач**Municipal Institution «Uman Taras Shevchenko Professional College
of Education and Humanities of Cherkasy Regional Council»**33, Nebesna Sotnia, 20 300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж**ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»**вул. Небесної Сотні, 33, 20 300*

Анотація. У статті проведено аналіз понять компетенція і компетентність, професійна компетентність, дослідницька компетентність. Запропоновано визначення поняття дослідницької компетентності дослідницька компетентність. Визначено якості особистості майбутнього соціального працівника, які забезпечать реалізацію навчальної, виховної і розвиваючої функцій.

Ключові слова: дослідницька компетентність, дослідницька компетентність.

Вступ.

У сучасному суспільстві цінується вміння раціонально планувати свою діяльність, нестандартно мислити, пропонувати творчі ідеї для отримання принципово нового рішення. Працівник нового типу – професійно та соціально мобільний, який має глибокі професійні знання, володіє знаннями з основ наукової організації праці і педагогічної культури, здатен до творчості, до самовдосконалення, готовий до роботи в різних формах організації навчання та виховання[1].

Сучасні вимоги до професійних якостей майбутніх соціальних працівників є визначальними у змісті освітньої моделі підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців з високим рівнем творчого потенціалу.

Пріоритетним напрямом вищої освіти стає організація процесу освітньої діяльності, спрямованого на особистість студента спроможного стати суб'єктом саморозвитку, а одним з актуальних завдань сучасної освіти є набуття студентами навчально-дослідницької і науково-дослідницької практики у межах компетентнісного підходу. Таке завдання потребує цілеспрямованого розвитку дослідницької компетентності студентів.

Основний текст.

Компетентнісна модель освіти спирається на ідеї діяльнісного підходу, основоположниками якого є Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн. Дослідженням основних проблем реалізації компетентнісного підходу в освіті займались О. Бермус, І. Зимня, А. Хуторський та ін.. Питання щодо професійної компетентності майбутніх фахівців розкрито в працях Е. Зеєра, Л. Тархан та ін.

В сучасних дослідженнях з цієї проблеми вивчаються питання формування загальної професійної компетентності фахівців.

Л. Гархан визначила компетентності майбутніх соціальних працівників як загальну залежність і готовність мобілізувати в професійній діяльності власні знання, вміння, а також узагальнені засоби виконання дій, набутих у процесі навчання і запропонувала десять компетентностей, складових професійної компетентності майбутніх соціальних працівників:

- соціально-психолого-педагогічна;
- дидактична;
- спеціальна;
- методична;
- інформаційна;
- управлінська;
- науково-дослідницька;
- загальнокультурна;
- комунікативна;
- рефлексивна.

Освіта, орієнтована на компетенції (competence-based education – CBE) почала формуватися в 70-х рр. в Америці. На думку спеціалістів, саме компетентнісний підхід здатен забезпечити відповідність освіти реальним потребам суспільства, тому що поєднує у собі ціль-триада: вміння діяти, бути та жити. Слід зазначити, що не обсяг знань і не їх енциклопедичність визначають рівень освіченості особистості.

З позицій компетентнісного підходу рівень досвідченості визначається здібністю вирішувати проблеми різного рівня складності на основі вже придбаних знань. Таким чином компетентнісний підхід не заперечує значення знань, але надає перевагу здібностям щодо використання цих знань.

Але проблеми інструменталізму (зараз компетентнісного методу) були сформовані ще Дж. Дьюї, представником американського неопозитивізму. Центральним поняттям неопозитивізму Дж. Дьюї є досвід, який містить усі прояви життя людини. Він стверджував, що досвід предстает у двох вимірах: як володіння ним і як пізнання для більш впевненого володіння. Дж. Дьюї вважав, що пізнавальну діяльність людини правомірно вважати практичною тоді, коли вона є ефективною при вирішенні життєвих завдань. А ідея програми його прогресуючої освіти полягала у тому, що школа – не є підготовкою до життя, а саме життя в його особливій формі [1].

Ще століття тому метою теорії виховання Дж. Дьюї було формування особистостей здатних пристосовуватися до різних ситуацій в житті [1]. До цієї ідеології повертаємось і ми сьогодні. Методологія освітньої підготовки повинна бути зорієнтованою на підвищення професіоналізму і компетентності майбутнього випускника здатного до успішної самореалізації у професійній діяльності.

Судячи за кількістю відображень в різних інформаційних ресурсах зміст понять компетентності і її складових не зафіксовано як абсолютно визначені

категорії компетентний – той, що володіє компетенцією, досвідчений в певній галузі [2].

За тлумаченням, що викладено у Великому тлумачному словнику сучасної української мови компетенція – це добра обізнаність з чим-небудь або коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи, а компетентний – який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь обізнаний, тямущий або який має певні повноваження; повноправний, повновладний [2].

Компетентність – психосоціальна якість, що означає силу і впевненість, витікаючи від почуття особистої впевненості і корисності, що дає людині усвідомлення своєї здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [2].

Г. Атанова вважала, що здійснювати діяльність людині дозволяє засвоєний нею досвід суспільно-історичної практики, досвід людства, який передається за допомогою дорослого покоління. Цей досвід втілений у предметах матеріальної і духовної культури, знаряддях і засобах виробництва, творах мистецтва, всіляких носіях інформації і в способах виконання дій з ними. Він підкреслює, що розумове знання це не те знання, яке лише запам'яталося, а тільки те, яке пройшло перевтілення в навичку практично діяти і вирішувати завдання [1].

Основна ідея компетентнісного підходу в освіті – це поєднання в дефініції компетентності інтелектуальних і навикових складових, що зумовлює сформованість змісту освіти залежно від очікуваного результату. Для компетентнісного підходу визначальними категоріями виступають компетенція і компетентність в їхньому співвідношенні одна до одної.

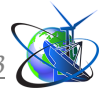
Існує два варіанти тлумачення співвідношення цих понять, сутність яких в ототожненні, або в диференціації. Компетенція і компетентність використовуються як синоніми і визначаються як: здібність робити щось гарно або ефективно; відповідність вимогам, що ставляться при влаштуванні на роботу; здібність виконувати особливі трудові функції. Згідно з другим варіантом компетентність – це актуальний прояв компетенції [2].

У педагогічній літературі категорія компетентність включає результати навчання (знання, вміння, навички), а також систему ціннісних орієнтацій – когнітивну, операційно-технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну і поведінкову складові [2].

Дослідники відзначають діяльнісну сутність компетентності, що окрім знанієвої характеристики містить також і практичну. В. Хутмахер узагальнив, що поняття «компетенція» більш наближене до понятійного полю «знаю як», ніж «знаю що». Розуміння відмінностей між цими категоріями було закладено у 60-х рр., де компетентність трактується як інтелектуально і особистісне зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини [5].

І. Зимня розуміє під компетентністю інтелектуально і особистісно-зумовлену соціально-професійну характеристику людини, його особистісну якість. Вона відзначає, що компетенції, як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення виявляються в компетентностях людини [3].

А. Хуторський визначає компетенцію як наперед задану соціальну вимогу до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної

діяльності в визначеній галузі [5], а під компетентністю розуміє безпосереднє володіння відповідною компетенцією, на яку накладено відбиток його особистого відношення до предмету діяльності. До того ж дослідник підкреслює що компетентність – це сукупність таких сталих особистих якостей, як знання, вміння, навички, здібності, ціннісно-сміслові орієнтації, що зумовлені досвідом діяльності у заданій галузі [5].

Залежно від ієрархії змісту освіти на загальне метапредметне (для усіх предметів), міжпредметне (для предметного циклу), і предметне (для кожного навчального предмету) виділяє *рівні освітніх компетенцій*:

- 1) ключові – які віднесені до загального змісту освіти, у педагогічній літературі;
- 2) надпредметні або міжпредметні компетентності;
- 3) загальнопредметні (або загальногалузеві) – віднесені до певного кола навчальних дисциплін і освітніх галузей;
- 4) предметні – які формуються в рамках певних навчальних предметів [5].

Дефініційний аналіз понять компетентність і компетенція, проведений Л. Тархан на основі порівнянь визначення цих категорій за словниками показав, що компетенція є похідним поняттям від компетентності і визначає сферу прикладення знань, умінь і навичок людини, тоді як компетентність семантично первинна категорія і представляє їх інтеріорізовану сукупність, систему, знанієвий багаж людини [2].

Узагальнення даних категорій дозволяє зробити висновок про те, що під *компетентністю* в загальному смислі розуміють:

- особисті можливості посадової особи, її кваліфікацію (знання, досвід), що дозволяють приймати участь у розробці певного кола рішень;
- наявність здібності мобілізувати знання, вміння, досвід і засоби поведінки в умовах конкретної ситуації, конкретної діяльності;
- здатність діяти в ситуації невизначеності але тут мається на увазі не спонтанність дій, а можливість передбачити розвиток подій і обрати оптимальні засоби рішень (О. Лебедів);

Поняття майбутнього соціального працівника визначає фахівця, що здійснює педагогічну, психологічну, навчально-виробничу, організаційно-методичну діяльність за професійною підготовкою студентів А соціально-педагогічна діяльність визначається як інтегративна діяльність, що містить педагогічний, психологічний, когнітивний, операційно-технологічний, мотиваційний, етичний, соціальний, поведінковий компоненти [1].

Е.Зеєр при дослідженні структурних характеристик особистості майбутнього соціального працівника виділив такі підструктури як професійна спрямованість, професійна компетентність, а також соціально значущі і професійно-важливі якості [1]. Професійну компетентність Е. Зеєр співвідносить з основними функціями педагогічної діяльності, такими як научувальна, виховна, мобілізуюча, конструктивна, дослідницька, організаційна, комунікативна, і функція самовдосконалення.

Професійна компетентність майбутнього соціального працівника вимагає наявності таких *якостей особистості*, які б забезпечили реалізацію навчальної,

виховної і розвиваючої функцій:

- глибокі педагогічні знання і вміння;
- виробничі навички з професії;
- ґрунтовна підготовка з психології, дидактики і методики навчання;
- знання, вміння й навички з теорії і методики виховання, вікової і педагогічної психології;
- фундаментальні психологічні знання;
- діагностичні вміння [4].

Компетентність майбутнього соціального працівника містить:

- структурні утворення, як дидактичні, виховні, діагностичні тощо;
- комплекси соціально-педагогічних знань та вмінь;
- індивідуальний досвід;
- педагогічну майстерність;
- готовність до постійного вдосконалення і підвищення кваліфікації [4].

Л.Тархан визначила професійну компетентність соціального працівника, як якісну характеристику ступеня оволодіння студентів майбутньою професійною діяльністю [5]. Модель професійної компетентності майбутнього соціального працівника містить дві групи якостей особистості: узагальнені, що необхідні для спеціаліста будь-якого профілю і спеціальні – для соціального працівника [5].

Науково-дослідницька компетентність – це володіння науковими методами вивчення психолого-педагогічних явищ, фактів для вироблення нових знань про закономірності, структуру, зміст, технології навчання і виховання [2].

У педагогічній літературі на означення специфіки теоретичної пізнавальної діяльності застосовується ряд термінів: навчально-творча, навчально-дослідницька і науково-дослідницька діяльність. Дуже часто зустрічається поняття науково-дослідна діяльність, яке є синонімом науково-дослідницької діяльності.

С. Гончаренко та П. Олійник розрізняють два напрямки дослідницької діяльності студентів:

- 1) навчання елементів дослідницької діяльності;
- 2) виконання наукових досліджень під керівництвом професорів, викладачів [4].

Першу віднесено до навчально-дослідницької діяльності, другу – до науково-дослідницької діяльності. Якщо говорити про дослідницьку діяльність студентів, то маємо справу в основному з першим рівнем дослідницької діяльності і лише частково з другим, але в професійній діяльності соціального працівника – навпаки. Тому, говорячи про педагогічний процес, буде більш доцільним використовувати категорію дослідницької, а не науково-дослідницької компетентності, як більш поширеного поняття. Порівняємо принципове відношення до продукту науково-дослідницької діяльності і навчально-дослідницької діяльності студентів. У першому випадку прямими продуктами діяльності є результати вирішення професійних завдань, а в другому – результат розв'язування не представляє зацікавленості, а важливим є сам процес розв'язування як засіб формування способу дій [4]. Тому,

враховуючи квазіпрофесійний напрямок діяльності соціального працівника, вважаємо, що прямим продуктом дослідницької діяльності майбутнього соціального працівника представляється процес і результат розв'язування психолого-педагогічних завдань. Соціально - педагогічна діяльність передбачає з одного боку діяльність з навчання студентів методології наукового пошуку в межах соціально-гуманітарного і педагогічного напрямків, з іншого – вміння здійснювати психолого-педагогічне і наукове дослідження.

Тому підсумовуючи вище зазначене, пропонуємо визначення: *дослідницька компетентність* майбутніх соціальних працівників – це володіння методологією і методами психолого-педагогічного дослідження, процесу планування, організації і здійснення пошуково-перетворюючої діяльності, об'єктом якої виступають психолого-педагогічна і соціальна складові.

Висновки.

На основі теоретичного аналізу праць присвячених проблемам компетентнісного підходу в освіті ми представили визначення категорії дослідницької компетентності майбутнього соціального працівника.

Процес становлення дослідницької компетентності здійснюється через відповідну діяльність. Тобто оволодіння елементами дослідницької компетентності відбуватиметься у процесі здійснення дослідницької діяльності студентів

Володіння дослідницькою компетентністю передбачає наявність здібності мобілізувати знання, вміння, досвід і засоби поведінки в умовах конкретної ситуації, конкретної професійної діяльності, можливість передбачити розвиток подій і обрати оптимальні засоби рішень.

Література

1. Атанов Г.А. Деятельностный подход в обучении/ Геннадий Алексеевич Атанов. – Донецк.: ЕАИ-пресс, 2001. – 160 .
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови // [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440с.
3. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Интернет-журнал "Эйдос". – 2006. – 4 мая. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>. - В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос"
4. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. / [С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.]; за ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К.: Вища шк., 2003 – 323с.: іл.
5. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал "Эйдос". – 2005. – 12 декабря. – Режим доступа:<http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>. – В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос"

References

1. Atanov G.A. Activity trip in training / Gennady Alekseevich Atanov. - Donetsk.: EAI-press, 2001. - 160 p.

2. A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language // [comp. and goal ed. V.T. Bussel]. – K.; Irpin: VTF "Perun", 2002. - 1440 p.
3. Zimnaya I.A. General culture and social and professional competence of a person // Internet magazine "Eidos". - 2006. - May 4. – Access mode: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>. - To the superintendent: Center for remote education "Eidos"
4. Methodology of teaching and scientific research in higher education: Education. manual / [C.U. Honcharenko, P.M. Oliynyk, V.K. Fedorchenko and others]; edited by S.U. Honcharenko, P.M. Oleinyka - K.: Vyshcha Shk., 2003 - 323 p.: illustrations.
5. Khutorskoy A.V. Technology of projecting key and subject competences // Internet magazine "Eidos". - 2005. - December 12.- Access mode: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>. - To the superintendent: Center for remote education "Eidos"

***Abstract.** The article analyzes the concepts of competence and competence, professional competence, research competence. A definition of the concept of research competence, research competence, is proposed. The personality qualities of the future social worker, which will ensure the implementation of educational, educational and developmental functions, have been determined.*

***Key words:** research competence, research competence*